

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри організації підприємництва та біржової діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидата економічних наук, доцента **ТОМАСHEВСЬКОЇ Ольги Анатоліївни** на дисертацію **КОВАЛЬСЬКОГО Юрія Васильовича** на тему: «**Економічні механізми логістичного забезпечення експорту зерна з України**», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт.

В умовах сучасних викликів, обумовлених російським воєнним вторгненням, логістика експорту українського зерна перетворилася із суто механізму операційної підтримки бізнесу у стратегічний чинник формування конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках та стійкості національної економіки в цілому. Руйнування усталених логістичних моделей, де упродовж десятиліть головним вузлом виступали чорноморські порти, обумовило використання альтернативних шляхів постачання (залізничний, автомобільний транспорт тощо), що, своєю чергою, призвело до здорожчання експортних операцій та перевантаження внутрішніх шляхів сполучення. Водночас така переорієнтація логістичних потоків висвітлила системні невідповідності у принципах формування тарифів, розподілу витрат та державних регуляторних механізмах.

За цих умов особливої актуальності набуває проблема теоретичного переосмислення та обґрунтування прикладних підходів удосконалення економічних механізмів функціонування логістики задля підвищення стійкості аграрного експорту та його адаптивності до безпекових загроз.

У зв'язку з цим проблеми, порушені у дисертаційному дослідженні Юрія Ковальського, зокрема обґрунтування теоретико-прикладних засад систематизації організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна шляхом виокремлення його структурних рівнів та ключових інструментів, а також обґрунтування їх взаємозв'язку з формуванням логістичного забезпечення експорту в умовах воєнних викликів, є надзвичайно актуальними.

Дисертацію виконано в межах плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Прогнозування розвитку ринку зернових нішевих культур в умовах викликів і загроз продовольчій безпеці України (з використанням економетричної моделі часткової рівноваги AGMEMOD)» (номер державної реєстрації 0123U102156).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Дисертаційне дослідження та матеріали його апробації характеризуються належним ступенем обґрунтованості. Використання коректного методологічного інструментарію та репрезентативної джерельної бази забезпечує достовірність сформульованих автором наукових положень, висновків і рекомендацій.

Кожен етап аналітичного дослідження характеризується суворим методичними обґрунтуванням. Так, зокрема, застосування системного підходу обумовило розуміння логістики як цілісного механізму, що дозволило враховувати комплексний вплив чинників, зокрема, воєнних, на її функціонування та уникнути при цьому фрагментарності висновків. Використання монографічного методу, методів аналізу та синтезу забезпечило детальне та глибоке вивчення джерельної бази, що дозволило підкріпити фактами теоретичні припущення. Важливе значення у забезпеченні об'єктивності висновків і підтвердженні їх достовірності мало застосування економіко-математичних методів, що дозволило математично підтвердити причинно-наслідкові зв'язки між обсягами експорту зерна,

валовим його виробництвом, посівними площами, рівнем ресурсного забезпечення, ціновою кон'юнктурою, валютним курсом і логістичними обмеженнями.

Відтак, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, спираються на результати ґрунтовних розрахунків, що забезпечує їх репрезентативність і практичну цінність.

Новизна наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. За результатами ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження Юрія Ковальського можна зробити висновок про безсумнівну наукову новизну виконаної роботи. Автором, зокрема запропоновано методичний підхід до комплексної оцінки ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна за умов воєнних викликів, який передбачає органічне поєднання кількісних та якісних показників функціонування логістичного ланцюга. При цьому основним мірилом ефективності виступають реальні обсяги експорту. За допомогою використання такого підходу забезпечується системна діагностика логістичних процесів у нестабільному зовнішньому середовищі.

Наукова цінність дисертаційного дослідження полягає також в *удосконаленні*:

– теоретичних положень, що стосуються економічної сутності логістичних ланцюгів у системі механізмів експортного забезпечення товарних ринків шляхом їх обґрунтування як цілісної економічної системи, що не обмежується фізичним переміщенням продукції, а забезпечує формування структури витрат, прискорення обігу капіталу, мінімізацію ризиків і створення доданої вартості, визначаючи рівень конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках;

– концептуальних положень щодо формування та функціонування економічного механізму логістичного забезпечення експорту зерна шляхом його трактування як цілісної багаторівневої системи економічних відносин, інструментів і інституційних форм, що реалізується у межах логістичних ланцюгів та забезпечує узгодження інтересів суб'єктів ринку в умовах воєнних, інфраструктурних і ринкових трансформацій;

– організаційно-економічних інструментів підвищення ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна шляхом визначення та економічного обґрунтування пріоритетних напрямів їх розвитку (мультимодальні перевезення, реформування тарифної політики у сфері залізничного транспорту, активізація внутрішнього водного транспорту, цифровізація логістичних процесів, посилення державно-приватного партнерства), що сприяє зниженню логістичних витрат і підвищенню стійкості експортних потоків в умовах воєнних викликів.

Наукова новизна результатів дослідження полягає також у *набутті подальшого розвитку*:

– підходів до оцінки експортного потенціалу України на ринку зерна шляхом комплексного врахування структурних змін виробництва, регіональної концентрації валового збору, динаміки внутрішніх цін та логістичних обмежень, зумовлених воєнними викликами, що дозволило визначити ключові дисбаланси між виробничими можливостями та інфраструктурною спроможністю забезпечення експорту;

– теоретико-прикладних засад систематизації організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна шляхом виокремлення його структурних рівнів та ключових інструментів (нормативно-правових, фінансово-кредитних, інфраструктурних, інформаційних, інституційних, науково-освітніх і міжнародних) та обґрунтування їх взаємозв'язку з формуванням логістичного забезпечення експорту в умовах воєнних викликів, що дозволило визначити домінуючу роль фінансово-кредитних інструментів у підтримці стійкості зернового ринку та експортних потоків;

– методичних положень щодо економічної діагностики ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна шляхом аналізу взаємозв'язку між рівнем логістичних витрат, структурою експортної ціни (FOB і CIF), тривалістю логістичного циклу, зміною транспортних маршрутів та показниками прибутковості учасників зернового ринку, що дало змогу обґрунтувати їх вплив на формування експортної ціни та фінансові результати сільськогосподарських товаровиробників і експортерів в умовах воєнних викликів;

– методичного підходу до стратегічного планування розвитку системи логістичного забезпечення експорту зерна, який базується на структурному аналізі Індексу ефективності логістики (LPI), систематизації макро- та мікрофакторів впливу й виявленні кількісних та організаційних резервів підвищення функціональної спроможності логістичних ланцюгів з урахуванням ресурсних і безпекових обмежень, що дозволяє формувати обґрунтовані пріоритети модернізації інфраструктури та цифрової трансформації в умовах воєнних викликів;

– економіко-математичного інструментарію обґрунтування параметрів економічного механізму логістичного забезпечення експорту зерна шляхом побудови багатофакторної регресійної моделі, яка дозволяє кількісно визначити вплив виробничих (зібрана площа, використання добрив), цінових і валютних чинників на формування експортного потенціалу та обґрунтувати напрями удосконалення державних і корпоративних інструментів регулювання логістичних процесів в умовах воєнних викликів.

Повнота викладення основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження повною мірою презентовані у 6 наукових працях, зокрема у 4 статтях, включених до Переліку наукових фахових видань України, а також апробовані у формі 2 тез наукових доповідей на міжнародних конференціях.

Теоретична та практична цінність наукових результатів дисертації. Теоретична цінність дисертаційного дослідження полягає у поглибленні розуміння природи логістичних ланцюгів, які автор пропонує розглядати не лише як процеси фізичного переміщення вантажів, а й як цілісну систему взаємопов'язаних процесів від виробництва зерна до його постачання зовнішньому споживачеві та забезпечує трансформацію виробничого потенціалу у реальні експортні результати. Трактування економічного механізму як багаторівневої системи відносин та інструментів сприяє розширенню методичної бази дослідження аграрних ринків, а використання багатофакторного регресійного аналізу забезпечує перехід від описових підходів до коректного математичного обґрунтування параметрів логістичного забезпечення.

Практичне значення отриманих результатів визначається їх упровадженням у практичну діяльність суб'єктів господарювання, зокрема АТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» ГС «Асоціація елеваторів України», ГС «Борошномели України», АТ «Аграрний фонд». Окремі положення дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі кафедри глобальної економіки економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України при викладанні дисципліни «Аграрна політика».

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові публікації, у яких висвітлено основні результати дослідження, повною мірою відповідають принципам академічної доброчесності. Робота не містить ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів. Текст роботи викладено державною мовою із дотриманням вимог наукового стилю, норм сучасної української літературної мови та культури фахової термінології. Робота характеризується логічністю, цілісністю викладу та аргументованістю наукових положень.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому визнаючи змістовність і наукову цінність дисертаційного дослідження, доцільно виокремити такі дискусійні моменти:

1. У запропонованому автором комплексному підході до оцінки ефективності логістичного ланцюга доцільно було б аргументувати пріоритетність вибору показників. Зокрема, варто обґрунтувати механізм узгодження суперечностей між мінімізацією логістичних витрат та часовим показником (необхідністю забезпечення високої швидкості постачання зерна в умовах високих логістичних ризиків).

2. У дисертації здійснено ґрунтовний аналіз виробничих, інфраструктурних та економічних аспектів логістичного забезпечення експорту зерна, водночас інституційний вимір логістичних процесів розкрито переважно на описовому рівні. Зокрема, недостатньо систематизовано роль регуляторних органів, митно-тарифних інструментів, процедур сертифікації, а також вплив змін у нормативно-правовому середовищі на ефективність логістичних ланцюгів експорту зерна. Ґрунтовніший аналіз інституційних бар'єрів і стимулів дозволив би посилити практичну спрямованість запропонованих рекомендацій, особливо в контексті гармонізації логістичних процедур з європейськими стандартами.

3. Попри те, що дисертація виконана з урахуванням умов воєнної нестабільності та підвищених безпекових ризиків, питання управління логістичними ризиками розглянуто фрагментарно. Зокрема, у роботі недостатньо структуровано ризики, пов'язані з порушенням транспортної інфраструктури, коливанням тарифів, змінами пропускної спроможності маршрутів та контрактними ризиками у зовнішній торгівлі. Розроблення або адаптація інструментів ризик-менеджменту в логістичних ланцюгах експорту зерна (страхування, резервування потужностей, диверсифікація маршрутів,) дозволило б підсилити практичну цінність рекомендацій і надати їм більшого прикладного значення для суб'єктів ринку.

Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам. Дисертація Юрія Ковальського на тему: «Економічні механізми логістичного забезпечення експорту зерна з України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому обґрунтовано комплекс заходів щодо удосконалення організаційно-економічних інструментів підвищення ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна з України з урахуванням чинників воєнних ризиків і повоєнної відбудови.

Дисертація є завершеним дослідженням, у якому повною мірою реалізовані мета та вирішені поставлені завдання. Робота характеризується науковою новизною, достовірністю отриманих результатів та логічною послідовністю їх представлення. Висновки та рекомендації автора належним чином обґрунтовані та мають практичну цінність. Основні наукові результати дослідження повною мірою висвітлено в опублікованих працях.

Таким чином, за змістом і рівнем оформлення дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами), а її автор Юрій Ковальський заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат економічних наук, доцент Ольга ТОМАШЕВСЬКА